

צרעת בזמן הזה

יצחק הנשקה

ממחלת עור הולך לרופא, ואינו מעלה על דעתו ללכת לכוהן?

התשובה המקובלת היא תשובת הרדב"ז (על הרמב"ם, פ"ז מתרומות, ט), שכוהן יכול לטמא רק אם הוא מיוחס³ ואין בזמן הזה כוהנים מיוחסים. וכידוע, לצרעת אין תוקף הלכתי עד שהכוהן יקבע שזאת אכן צרעת, כמפורש בפרשתנו.

אך לחידוש זה, שנדרש כוהן מיוחס לקבוע טומאת צרעת, אין מקור בדברי חז"ל. אמנם לכאורה, כך קבע הרמב"ם בהלכות תרומות (שם), אך הדברים קשים, עומדים בסתירה לשאר דברי הרמב"ם בנושא, ונראה כי דבריו נאמרו בהקשר של אכילת תרומה בלבד.⁴

נאמרו עוד תשובות,⁵ פחות מבוססות, והנושא נשאר תמוה.

האם הלכות צרעת נוהגות בזמן הזה?

תלוי את מי שואלים, את הספרים או את המציאות. במציאות הצרעת משויכת לכל הדברים שאינם נוהגים בזמן הזה, כמוה כשאר הלכות טומאה וטהרה, וכענייני בית המקדש.

אך בספרים מפורש ההפך. כך פסק הרמב"ם (פ"א מהלכות טומאת צרעת, ו): "טהרת מצורע זו נוהגת בארץ ובחוצה לארץ, בפני הבית ושלא בפני הבית". הרמב"ם בפירוש המשנה (בסוף נגעים)¹ ציין למקורות חז"ל לקביעה זו, שצרעת נוהגת בזמן הבית ושלא בזמן הבית: בתוספתא (נגעים פ"ח, א-ב) ובספרא (מצורע פרשה א' פ"א).²

איך ניתן ליישב את הפער הזה בין ההלכה הכתובה לבין אי קיומה? מדוע אדם הסובל

* יצחק הנשקה, איש מחשבים, פסגות.

¹ הרמב"ם שם כותב: "...שטהרת מצורע הראשונה, כלומר הנעשת כאשר הולך נגע הצרעת בשתי צפרים ועץ ארז ואזוב שהיא נוהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, בארץ ובחוצה לארץ, לפי שאין לה שום קשר בכך, ויטהר בהם המצורע וישאר מחוסר כפורים כמו הזבים והזבות והיולדות אשר בזמנינו היום כאשר טהרו שהם מחוסרי כפורים".

אך לגבי התגלחת השנייה הרמב"ם מסופק: "ואני נבון מאד בתגלחת שניה לפי שאנו עוברים בה על מצות לא תעשה שהיא גלוח כל הראש והזקן, ולא תושג לנו בכך תכלית לפי שאי אפשר בזמנינו זה להביא כפרה כדי שיטהר מטומאת צרעת הטהרה השלמה אשר בגללה מגלח תגלחת שניה, וכל מה שאנו אומרים יבא עשה וידחה את לא תעשה אם נתקיים העשה בשלמותו, וזה מקום עיון וספק".

אך הוא ממשיך ומביא את המקורות הנ"ל, ומשמע שיש לקיים גם את התגלחת השנייה בזמן הזה. כך עולה גם מסתימת דבריו הנ"ל במשנה תורה, ללא אבחנה בשלבים השונים של תהליך הטהרה.

² וכן בירושלמי סוטה, פ"ב ה"ב. זהו למעשה מקור אחד המובא בספרא, בתוספתא ובירושלמי: רבי יהודה מספר על רבי טרפון שטיהר מצורעים, וכידוע רבי טרפון חי ופעל אחרי החורבן.

³ רמב"ם פ"כ מאיסורי ביאה, ב: "אי זהו כהן מיוחס כל שהעידו לו שני עדים שהוא כהן בן פלוני הכהן ופלוני בן פלוני הכהן עד איש שאינו צריך בדיקה והוא הכהן ששימש על גבי המזבח".

⁴ הרמב"ם שם מצריך כוהן מיוחס לטמא מצורע כוהן, כך שייפסל מאכילת תרומה דרבנן. אך מפליא מדוע לא הזכיר זאת בהלכות טומאת צרעת, שם הסתפק בקביעה שהצרעת נוהגת גם שלא בפני הבית, וכל כוהן שאינו חלל יכול לטמא. גם בפירוש המשנה דלעיל משמע שצרעת נוהגת בזמן הזה, ובפ"כ מאיסורי ביאה מפורש שאין בזמן הזה כוהנים מיוחסים, רק כוהני חזקה.

נראה כי הדין בהלכות תרומה שייך להלכות תרומה בלבד: בתרומה דרבנן הקילו שלא לפסול כוהן מצורע מאכילתה, אלא אם כוהן מיוחס הוא שקבע את טומאתו. כך הדעת נותנת, שהרי רק כוהן מיוחס אוכל תרומה, וממילא לעניין תרומה לא נחשיב ככוהן אלא את המיוחס. ועדיין יש למצוא מקור לדין זה, מאחר שבספרות חז"ל לא נמצא תנאי של מיוחס לעניין כוהן הקובע צרעת.

⁵ ראו, בין השאר, שו"ת שאילת יעב"ץ [ח"א, קלו], אנציקלופדיה תלמודית כרך יט – טהרת המצורע, ואכמ"ל.

ע"י צרות השעבוד ואריכת הגלות היה זמן ידוע שלא היה אפשר להתלמידים לשמש אצל רבם בשמוש מעשי והלימוד העיוני בלבד אינו מספיק לראות נגעים אלא הוראת שימוש מעשי דווקא,¹³ ואחרי שנפסק השימוש בזה בתקופה ידועה כבר נשכחו מראות של כל שלשה מיני נגעים וע"כ בטלה מצווה טומאת נגעים.

היהדות איננה דת של ספרים, ספר חוקים שעל פיו נוהגים. בוודאי שהספרים מחייבים, אבל ספרים לבד אינם מספיקים, נדרשת מסורת, יהדות חיה, לא רק הלכה אלא גם מנהג.

אבי ז"ל לימדני לשאת כפיים ולפדות את הבכור, אך הוא לא לימד אותי איך רואים נגעים, שהרי גם אביו לא לימד אותו. וברגע שאין לנו מסורת חיה אנחנו הולכים לאיבוד.

ניתן למנף את אי קיומן של הלכות צרעת, להפנמת ערכה של המסורת. זה חשוב במיוחד בדור כמו שלנו, בו מתחוללים שינויים וחידושים מופלגים ורבים, לעומת הדורות הקודמים. מחדשים מועדים כמו יום העצמאות ויום ירושלים, פותחים בתי ספר לנשים שתלמדנה תורה, מקילים במגעם של מחללי שבת ביין, ועוד ועוד. כמובן, הכול בגדרים הלכתיים ועפ"י פסקי רבנים, אבל מעבר לזה – שינויים יש לעשות בזהירות רבה, על קצה האצבעות, במתינות ושיקול דעת.

כי שני הקטבים האלו הם הבסיס המאפשר את קיומה המתמשך של היהדות: מצד אחד היכולת להבין איזו הלכה נאמרה על איזו מציאות, ולחדש בהתאם, ומצד שני לשמור מכל משמר על המסורת.

הטענה הזאת, שהנושא נשאר ללא מענה מספק, איננה שלי. בהקדמתו של ר' ישראל ליפשיץ למס' נגעים⁶ כתב:

ומימי תמהתי למה אין נוהגין כן (בהלכות צרעת – י.ה.) בזמן הזה, וזכרתי ... שבילדותי הצעתי תמיהתי זו לפני הגאון הגדול מוה"ר עקיבא איגר זצוק"ל והשיבני שגם הוא תמה על דבר זה ושאין לו תירוץ המתקבל על הדעת.

גם בימינו הרב מאיר מאזוז כתב:⁷ "אין לי תשובה. וכי אני גדול מכל הגאונים הנ"ל שלא מצאו תשובה ברורה?"

המענה שלא נמצא הוא מענה הלכתי; מהו הגורם ההלכתי המעכב את קיומן של הלכות צרעת בזמן הזה. נראה שהמענה אינו הלכתי אלא מציאותי: בזמן הזה אין בקיאים במראות נגעים.

כך כתב הראב"ה, מראשוני אשכנז, (ראב"ה ח"ג מועד קטן, תתמ): "הלכות מצורע לא הזקקתי לפרש דכיון דכהן לא חזי ליה ולא בקיאים למיחזי, ולא נהגי ביה בזמן הזה".

כך גם בספר החינוך, קע: "ונוהגת בזכרים ונקבות, בכל מקום ובכל זמן שיש כהן חכם לראות הנגעים".

זהו כנראה ביאור דברי פסיקתא זוטרתיא תזריע:⁸ "דאמר רבי יוחנן, מיום שחרב בית המקדש אין טהרה ממת ואין טומאה ממצורע. פירוש... טומאה ממצורע ליכא כלל שאין בהם מורה".

בדומה לזה כתב ר' מאיר שמחה הכהן מדווינסק באור שמח (פ"א מטומאת צרעת, ו): "ויתכן דנשתכח מאתנו מראה של שני תולעת,⁹ כמו שנשתכח מראה התכלת והחלזון כן נשתכח התולעת שני ומראהו".¹⁰

שאלה היא, איך נקטעה המסורת של מראות נגעים ולא עברה מדור לדור. אפשר לשער, שמאחר שהצרעת אינה שכיחה, די בדור אחד של נדידות ממקום למקום, פרעות ושמד, לקטיעת המסורת.¹¹ כך כתב הרב ישכר תמר:¹²

⁶ תפארת ישראל "מראה כהן" בסופו (אות ל"ט).

⁷ באתר 'כסא רחמים', שאלה מס' 12145.

⁸ תזריע דף לה ע"ב.

⁹ הנדרש לתהליך טהרת המצורע: "וְצִוָּה הַלֵּהֶן וְלָקַח לַמַּטְהָר שְׁתֵּי צִפְרִים חִיּוֹת טְהוֹרוֹת וְעֵץ אֲרֶז וְשָׁנִי תוֹלַעַת וְאַזְב" (וי' יד:ד).

¹⁰ למקורות נוספים ראו תורה שלמה לרמ"מ כשר, שמות מילואים פ"ח.

¹¹ קשה יותר שאלת התכלת. הכול חייבים בציצית, והדעת נותנת שבכל מקום ישוב יהודי ידעו

לעשות פתיל תכלת. איך נוצר הנתק? דור אחר דור ידעו איך עושים פתיל תכלת, ולפתע לא ידעו! כתבו על כך רבים, ראו בין השאר מאמרו של הרב אליהו טבגר: "מתי פסקה התכלת בישראל", אסופת מאמרים, אגודת פתיל תכלת.

¹² עלי תמר סוטה פ"ב, וכעין זה כתב בדמאי פ"ב.

¹³ הוא מסתמך על דברי הספרא בפרשתנו, פרשה ז פרק ה: "ולהורות, ..חנניה בן חכינאי אומר ולמה בא להורות מלמד שאינו רואה את הנגעים עד שיוורנו רבו". כלומר נדרש שימוש מעשי ולא רק עיוני, כמסתבר כאשר מדובר במראות נגעים.

הדף השבועי מופץ בסיוע קרן הנשיא לתורה ולמדע, ומופיע גם באתר המידע של אוניברסיטת בר-אילן בכתובת:

<http://www1.biu.ac.il/parasha2>

כתובת דוא"ל של הדף: dafshv@mail.biu.ac.il

ניתן לפנות לכתובת זו ולקבל את הדף מדי שבוע בדוא"ל.

[הדף השבועי - אוניברסיטת בר אילן](#)

יש לשמור על קדושת העלון

עורך: ד"ר צבי שמעון
עורכת לשון: רחל הכהן שיף